

STAP 1:

Ontdek **DAT JE HETERA GEWORDEN BENT**

Voor je lesbienne wordt, moet je beseffen dat we niet hetera zijn door een of andere goddelijke wil of natuurlijke oorzaak. We zijn hetera omdat de hele maatschappij ons zachtjes onder druk zet, zodat we uiteindelijk bij een man in bed eindigen en ervan overtuigd zijn dat we hem graag zien. De patriarchale maatschappij heeft zelfs tevergeefs geprobeerd om sommigen onder ons, transvrouwen, te dwingen om de rol van de jongen zelf te spelen.

Of het nu gaat om een transitie of wanneer je jouw seksuele oriëntatie in vraag stelt, lesbienne worden betekent dat je afstand doet van kant-en-klare ideeën en vooroordelen die vooral niet te veel dingen in vraag stellen – integendeel, ze houden ons net tegen om juistere en mooiere antwoorden te bedenken.

Onze verwachtingen en verlangens kunnen veranderen omdat ze (toch deels) constructen zijn, gecreëerd door

de wereld rondom ons. Die realiteit beïnvloedt iedereen, zowel lesbiennes als biseksuelen of hetera's, zowel cisgender personen als transgender personen. Niemand ontsnapt aan de socialisatie, iedereen internaliseert de normen, waarden en denkpatronen van de wereld waar die in leeft.

Wat liefde en seksualiteit betreft, verwacht de maatschappij van ons allemaal hetzelfde: dat we ons verhouden tot dezelfde norm: de cisheteroseksualiteit.

Bij onze geboorte krijgen we een gender toegeschreven op basis van onze geslachtsdelen. Dat gender wordt dan gedefinieerd als 'complementair' bij het andere gender, waarmee we verwacht worden samen te leven, samen te slapen en samen een gezin mee te stichten.

HETEROSEKSUALITEIT, EEN POLITIEK REGIME

Heteroseksualiteit is geen seksuele voorkeur. Het is een politiek regime. Deze uitspraak lijkt op het eerste gezicht nogal abstract, maar ze komt neer op een heel simpele werkelijkheid: heteroseksualiteit is de hoeksteen van het patriarchaat.

Heteroseksualiteit gaat niet enkel over een vrouw en een man die samen slapen, trouwen en mooie kinderen krijgen. Het gaat niet enkel over liefde, seks en individuele voorkeuren.

Heteroseksualiteit is een normatief systeem dat mannen en vrouwen creëert en hen als complementair beschouwt. Met andere woorden, die mannen en vrouwen kunnen niet anders bestaan dan in verhouding tot elkaar. Een vrouw is geen echte vrouw als ze niet in verhouding

tot een man bestaat – dat is precies waarom we niet weten wat we aan moeten met single vrouwen, behalve ze singles noemen en ze feliciteren met hoe moedig ze wel zijn. Een man is ook geen man als hij geen mannelijkheid uitoefent op een vrouw – en dat is precies waarom men lacht met gay mannen en zij lang niet als volwaardige mannen werden gezien.

Heteroseksualiteit wordt aan iedereen opgelegd, maar de gevolgen zijn heel anders voor mannen dan voor vrouwen.

Mannen moeten dominant zijn. Voor zij die zich daar niet goed bij voelen, is dat pijnlijk en ongelooflijk gewelddadig. De kindertijd van een kleine jongen die als ‘meisjesachtig’ wordt gezien, is geen lachertje. In het algemeen volgen mannen de regels die hen opgelegd worden, hoe willekeurig die ook mogen zijn. En ik begrijp hen: het doet minder pijn om een klap uit te delen dan er een te krijgen.

Van vrouwen daarentegen wordt verwacht dat ze zich laten domineren. Aangezien weinig mensen het een leuk vooruitzicht vinden om fulltime slachtoffer te zijn, moet je ze het idee geven dat dit lot niet alleen benijdenswaardig is, maar dat er ook geen andere keus is. Anders kan dit systeem niet in stand blijven. Om dat te doen, moet je jouw toevlucht nemen tot sociaal bedrog. En daar komt gedwongen heteroseksualiteit in het spel.

GEDWONGEN HETEROSEKSUALITEIT

Dit concept is bedacht door Adrienne Rich, een lesbische theoretica (*surprise*). In een artikel uit het begin van de jaren tachtig benadrukt Rich dat lesbiennes overal bijna volledig onzichtbaar zijn, zelfs in het zogezegde ‘feministische’ corpus. Ze schrijft dat het ‘hoog tijd is dat we een feministische kritiek ontwikkelen op de gedwongen heteroseksualiteit die zo zwaar op vrouwen weegt’⁹.

Het concept van gedwongen heteroseksualiteit slaat op het geheel aan sociale normen die heteroseksualiteit voorstellen als de enige leefbare en wenselijke optie om een succesvol seks- en gevoelsleven te leiden. Die sociale normen moeten twee doelen bereiken om effectief te zijn. Ten eerste moeten ze erin slagen om elk spoor van elk mogelijk bestaan buiten de heteroseksualiteit uit te wissen. Ten tweede moeten ze zorgen dat mensen hetera willen zijn. Dat is een hele opgave, want de realiteit is helemaal anders: lesbische verlangens en praktijken hebben altijd al bestaan, en heteroseksualiteit is gevaarlijk voor vrouwen.

De uitdrukking ‘gedwongen heteroseksualiteit’ kan best overdreven overkomen. De eerste keer dat ik het zelf hoorde, was ik ook niet volledig overtuigd. Er had toch niemand een pistool tegen mijn slaap gezet en me gedwongen om met mannen naar bed te gaan? Maar langzaamaan begon ik te wennen aan het idee, en ik begon te beseffen dat zowat alle taal en gewoontes rond liefde en seks doordrongen zijn van die dwang.

9 Adrienne Rich, *Gedwongen heteroseksualiteit en lesbisch bestaan*, Lust & Gratie, jaargang 1, 1981.

Zo vroeg ik mezelf bijvoorbeeld af, nadat ik wat tijd had gehad om na te denken, waarom mijn familieleden er als de kippen bij waren om aan de rest van de familie te vertellen dat mijn nichtje ‘een lief’ had zodra ze bevriend werd met een jongen, terwijl de meisjes met wie ze speelde altijd ‘goede vriendinnen’ waren – en dat alles op een leeftijd waar ze me in elk geval niet matuur genoeg leek om zelf het verschil tussen vriendschap en liefde te kunnen maken.

Ik ben ook gaan inzien dat mijn gewoonte om altijd aan mijn vrijgezelle vriendinnen te vragen of ze ‘een vent’ hadden gevonden niet enkel ongevoelig maar bovendien ook heteronormatief is: die vraag gaat ervan uit dat vrijgezel zijn per definitie tijdelijk is, dat het niet iets kan zijn wat mensen willen en waarvoor ze kiezen. Die vraag impliceert dat je enkel samen kan zijn met een man, dat het exclusief moet zijn, dat je moet samenwonen en een stabiele relatie moet hebben. Alle andere vormen van relaties worden helemaal onzichtbaar gemaakt.

Nog een voorbeeld: ik ben kritisch beginnen kijken naar elk discours dat de opofferingen die vrouwen voor hun man/vader/broer/kind doen ophemelt. Moeder zijn, waarom ook niet? Maar waarom leggen we altijd de nadruk op de schoonheid van gebroken levens? Waarom kunnen we niet samen nadenken over oplossingen, zodat de vrouwen/dochters/zussen/moeders zichzelf niet meer hoeven op te offeren?

Ik moet toegeven dat ik het meeste van slag was toen ik beseftte dat het merendeel van de films en boeken die ik leuk vond simpele en bijna lachwekkende propaganda

voor heteroseksualiteit zijn. In die werken, Hollywood-films, Franse literatuur of Russische klassiekers, wordt de liefde tussen een man en een vrouw altijd voorgesteld als de ultieme vorm van de emotionele band. Die voorstelling is verre van representatief voor mijn eigen ervaring van het heteroseksuele koppel. Mijn ervaring was minstens even frustrerend als bevredigend.

Maar echt: hoeveel films en boeken eindigen wel niet met een man en een vrouw die samenkomen, met de impliciete belofte van een stralende toekomst, zonder ooit de echte problemen te benoemen die elke vrouw die samen is met een man in haar leven tegenkomt? We praten in fictie zelden over de mentale last die vrouwen met zich meeslepen, de emotionele onvolwassenheid van alle mannen voor wie we gratis psychologen worden, noch over de arrogante houding waarmee veel mannen 'serieuze' zaken bespreken.

En zelfs wanneer het liefdesverhaal niet centraal staat in het verhaal, bevat toch elk cultureel werk minstens één mooie heteroseksuele en volkomen ongeloofwaardige romantische verhaallijn.

Er zijn daarentegen bijna geen lesbiennes op het scherm te zien, en er waren er nog minder toen ik klein was. Ik ben opgegroeid in een wereld waar lesbiennes gewoon niet bestonden.

In meer recente werken komen vaak niet-heteroseksuele relaties voor als een manier om een queer publiek aan te trekken, maar ze worden nooit echt ontwikkeld tot een volledige verhaallijn: dat noemen we *queerbaiting* (van het Engelse werkwoord *to bait*, 'lokken'). Die praktijk verzekert producenten van een groot publiek

zonder dat ze het risico moeten nemen om een verhaal te vertellen dat zich al te duidelijk buiten de heteroseksualiteit bevindt.

Je zou hiertegen kunnen inbrengen dat er toch een paar rollen bestaan, in een handvol films. Zeker. Dat is een schrale troost: de kans dat je die werken toevallig tegenkomt, is niet zo groot, en wanneer er dan lesbische relaties worden opgevoerd, wordt hun leven vaak benaderd vanuit een paternalistische hoek, een beetje van ‘oh la la, wat is het moeilijk om met homofobie om te gaan’.

In een artikel uit januari 2022¹⁰ vat Constanza Spina het goed samen: lesbische relaties worden meestal afgebeeld op een manier die tegelijk simplistisch en minachtend is, en als kers op de taart krijgen ze vaak ook nog eens een tragisch einde. Lesbiennes zien zichzelf gereduceerd worden tot een reeks zinloze clichés: ‘geile roofdieren’ (*Chloé* van Atom Egoyan, 2009; *Rebecca* van Alfred Hitchcock, 1940), lachwekkende *butch*¹¹ (*Gazon maudit* van Josiane Balasko, 1994), “*dead lesbian*

10 www.nylon.fr/la-pop-culture-a-t-elle-peur-des-happy-ending-lesbiens

11 Een *butch* lesbienne (van het Engelse *butcher*, slager) is een lesbienne wiens uiterlijk overeenkomt met codes die we traditioneel met mannelijkheid associëren (korte haren, ruitjeshemd, platte schoenen...). Omgekeerd is een *femme* lesbienne (van het Engelse *feminine*) iemand die past binnen de stereotypes die we met vrouwelijkheid associëren: lange haren, make-up, hakken... Die identiteiten zijn ontstaan in de lesbische arbeidersmilieus van de Tweede Wereldoorlog en zijn vaak geherinterpreteerd in de loop der tijd.

*syndrome*¹², waarbij geliefden tragisch gescheiden worden van elkaar (*Portrait de la jeune fille en feu* van Céline Sciamma, 2019; *La Belle Saison* van Catherine Corsini, 2015), zijn-ze-geliefden-of-beste-vriendinnen (*Bend It Like Beckham* van Gurinder Chadha, 2002).¹ Alles bij elkaar spelen lesbiennes ‘clowns’, ‘gestoorde wijven’ of simpelweg ‘vrouwen die doodgaan op het einde’.

Aan de ene kant, de passionele kus met op de achtergrond een zonsongang en de belofte van eeuwig geluk; aan de andere kant, de eenzame dood, tragisch of belachelijk: de keuze is snel gemaakt. Eender welk weldenkend mens besluit hieruit dat het beter is om hetera te zijn.

GEEN ‘HETEROSEKSUEEL COMLOT’, WEL EEN ZEER REËLE PATRIARCHALE OVERHEERSING

Wanneer we spreken over gedwongen heteroseksualiteit, gebruiken we soms uitdrukkingen die doen denken aan complottheorieën. Bijvoorbeeld door het patriarchaat te verpersoonlijken, alsof het gaat over een denkend, autonoom wezen, of door uitspraken te doen zoals ‘het patriarchaat vermoordt ons’ of ‘het heteropatriarchaat heeft vrouwen altijd al gefolterd’.

Ik vind het dus heel belangrijk om te verduidelijken waar ik het concreet over heb wanneer ik praat over het ‘patriarchaat’.

12 ‘Dode-lesbienne-syndroom’, of de opvallende trend waarbij het lesbische personage telkens vroeg sterft.

Er bestaat geen wereldraad van cisgender heteromannen die regelmatig samenkomen om te beslissen welke nieuwe marteling ze geseksiseerde personen deze keer zullen aandoen. Of nee, eigenlijk bestaan er heel veel, met veel verschillende gezichten, over de hele wereld: kijk bijvoorbeeld maar eens goed naar de foto's van de deelnemers aan de politiek of aan economische internationale toppen, en je zal zien dat we bijna exclusief geregeerd worden door witte mannen.

Maar de constructie en het onderhoud van het heteropatriarchaat zijn verspreid over meerdere duizenden jaren en volgen een complexe historische logica. Ze zijn niet het resultaat van één bewuste keuze, maar van vele beslissingen, door miljoenen mensen, door de geschiedenis heen, ondersteund door specifieke structuren van economische productie en politieke instellingen.

In Oost-Europa, bijvoorbeeld, is de katholieke kerk lang een belangrijke steun geweest voor zij die vrouwen tot slaaf wilden maken. Dat gebeurde in het bijzonder door hen van pseudotheologische argumenten te voorzien (argumenten gebaseerd op een oneerlijke lezing van religieuze teksten, maar dat is een ander verhaal). In mindere mate doet ze dat vandaag trouwens nog altijd.

Wat ik probeer te zeggen is dat het patriarchaat geen abstract en onoverwinnelijk monster is: het is het resultaat van concrete beslissingen, genomen door specifieke instellingen en personen, en het wordt op een even concrete manier bestreden, door ontelbare mensen en organisaties.

‘MAAR... HETEROSEKSUALITEIT, DAT IS NATUURLIJK!’

Vaak wordt het zogezegde ‘biologisch natuurlijke’ karakter van de menselijke seksualiteit als argument gebruikt tegen het idee dat gender een sociaal construct is. Er zijn immers mannen, er zijn vrouwen, ze moeten paren om de menselijke soort verder te zetten, en voilà. Volgens die redenering zouden we dat we met z’n allen geobsedeerd zijn door heteroseksualiteit kunnen verklaren doordat het over een meerderheid gaat, over natuurlijke en onveranderlijke wetten.

Ik snap dat dit tegenargument erg logisch en eenvoudig kan lijken, en vind het belangrijk om erop te antwoorden.

Noch ik, noch eender welke andere feministische theoretica ontkent de diversiteit van menselijke geslachtsorganen. En we weten goed dat het vaak mogelijk is om mensen op basis van hun uiterlijk op te delen in twee categorieën, die we doorgaans ‘vrouwelijk’ en ‘mannelijk’ noemen. We zijn er ons ook wel degelijk van bewust dat er verschillende voortplantingscellen nodig zijn om bevruchting te doen plaatsvinden en de geboorte van een mens mogelijk te maken.

Ik benadruk: niemand zegt het tegenovergestelde.

Maar in de genderstudies zijn verschillende nuances te vinden.

Enerzijds bestaan er, vanuit een strikt ‘biologisch’ standpunt – voor zover we dat duidelijk kunnen onderscheiden van het sociale – mensen die niet in een van die twee categorieën passen: intersekse personen. Volgens de

vereniging Intersex Campaign for Equality, die intersekse personen samenbrengt met als doel om voor hun rechten op te komen, zou 1,7 procent van de baby's intersekse baby's zijn.¹³ Vandaag worden intersekse baby's kunstmatig een van de twee maatschappelijk erkende genders toegekend, door complexe operaties, die soms gevaarlijk zijn en zelfs grenzen aan verminking. Dat doen ze zonder dat er ook maar een deftige medische reden is die het rechtvaardigt – de echte reden van de interventies lijkt de paniekerige angst te zijn die non-binaire kinderen bij de maatschappij teweegbrengen. Dat we pasgeboren kinderen liever verminken dan gewoon hun bestaan buiten de binariteit van gender te erkennen, toont aan hoezeer heteroseksualiteit een ideologie is, en niet enkel een pragmatische positie die gestoeld is op een biologische realiteit.

Daarbij, als we proberen om op een pragmatische manier naar de normen en waarden die gelinkt zijn aan gendercategorieën te kijken, is het duidelijk dat ze veel verder gaan dan de praktische gevolgen die het hebben van een bepaalde vorm en grootte van genitaliën met zich meebrengt. Waarom moet een vulva hebben vandaag noodzakelijk samengaan met lange haren hebben, niet te luid praten, niet te snel lopen en je schaamhaar scheren? Waarom moet iedereen met een penis van voetbal houden en bulderlachen en een volle bos schaamhaar hebben?

13 Dit cijfer is gebaseerd op wetenschappelijke studies en wordt besproken in een kort artikel dat online te vinden is: www.intersexuality.com/how-common-is-intersex-in-humans

Hetzelfde geldt voor het ouderschap: dat je verschillende geslachtscellen nodig hebt om een kind op de wereld te zetten, betekent niet per se dat de twee ouders tientallen jaren samen onder een dak moeten leven. Het bewijs daarvoor? Er hebben in het verleden andere, erg verschillende modellen bestaan, ook in oosterse samenlevingen. Om een beeld te krijgen van hoe zo'n niet-heteronormatief ouderschap er vandaag zou kunnen uitzien, kan je de laatste pagina's lezen van de publicatie van Juliet Drouar, waar ik eerder al naar verwees, *Sortir de l'hétérosexualité*.

De feministische theorie biedt nog een iets subtielere, maar ook zeer essentiële nuance. De categorieën 'mannelijk' en 'vrouwelijk' zijn zo verweven met de mannelijke overheersing dat het zelfs niet mogelijk is om een helder onderscheid te maken tussen de natuur of biologische sekse enerzijds, en de cultuur of het sociale gender anderzijds. De manier waarop men een onderscheid heeft gemaakt tussen vulva's en penissen (en ik zeg het nog eens, die is in strijd met de biologische realiteit van veel mensen) is al een sociale daad van gegenderd onderscheid. Er is met andere woorden geen natuurlijk 'leeg canvas' waarop we het sociale gender getekend hebben (gendernormen 'mannelijk' en 'vrouwelijk'). Beslissen over de pseudobiologische achtergrond is op zich al een sociaal feit.

Dan is er ook nog de verwijzing naar de 'natuur', waarbij men altijd aanhaalt hoe 'bij zoogdieren de vrouwtjes zich altijd over de kinderen ontfemen, dat is gewoon normaal'. Dat is zo'n slecht argument dat ik zelfs niet weet waar te beginnen. De 'natuurlijke'